

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

معاونت پژوهش

اداره مجامع و همایش های پژوهشی

استان گلستان شهرستان گرگان موسسه آموزش عالی الزهراء (س) گرگان

عنوان تحقیق:

بررسی فقهی درمان با محرمات با تاکید بر اکل و شرب

نام گروه:

گروه فقه

مقطع تحصیلی گروه:

سطح سه: شاغل به تحصیل ☐ فارغ التحصیل ☒

سال ۱۳۹۹

«مشخصات اعضاء گروه»

استاد راهنما:

نام و نام خانوادگی	سابقه پژوهش	سابقه تدریس	تحصیلات		سمت
			حوزوی	غیر حوزوی	
مهدی ناطقی رستمی			اجتهاد		استاد

اعضاء گروه:

اعضاء گروه	نام و نام خانوادگی	وضعیت تحصیلی	
		شاغل به تحصیل در پایه	فارغ التحصیل در سال
دبیر گروه	زهرا مهاجر خراسانی	-	۱۳۹۲
اعضای گروه	ربابه کابوسی	-	۱۳۹۵
	نفسیه حسینی	-	۱۳۹۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

هدف از نگارش این پژوهش بررسی بررسی فقهی درمان با محرمات با تأکید بر اکل و شرب می باشد. در این پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است و داده ها به روش کتابخانه ای و اسنادی جمع آوری شده است.

نتیجه تحقیق حاکی از آن است که بین درمان و پیشگیری رابطه وجود دارد. درمان با محرمات در حالت غیر اضطرار جایز نمی باشد اما درمان با محرمات در حال اضطرار با توجه به نظر اکثر علما جایز می باشد.

کلید واژه: درمان، پیشگیری، اضطرار، غیر اضطرار

مقدمه

مسئله درمان بیماری از زوایای مختلف پزشکی - بهداشتی، فقهی و مانند آن، قابل بررسی است اما آنچه که مربوط به فقه است که در این تحقیق مورد بحث قرار می گیرد، درمان از طریق اکل و شرب محرمات مانند مسکرات، داروهای ساخته شده از الکل، درمان با داروهای دارای مواد مخدر و... می باشد.

با توجه به تاثیرات سوء درمان با حرام از طرق اکل و شرب، و به خصوص تأکید آموزه های دینی بر اینکه در محرمات شفا قرار داده نشده و از طرف دیگر فرض اضطرار استفاده از محرمات برای درمان، این پرسش از دیرباز در میان فقیهان مطرح بوده است که آیا می توان از محرمات جهت درمان برخی بیماریها در صورتی که به تشخیص کارشناسان در رفع یا کنترل بیماری اثرگذار است استفاده نمود؟ یا بهره وری از محرمات در حوزه درمان نیز همچون حالت های عادی نارواست؟ و یا در صورتی که پای خطر جانی و بیم از تلف شدن در میان باشد حرام درمانی بی اشکال است؟ و یا درمان با محرمات به صورت مطلق هرچند خطر جانی در کار نباشد جایز است و می توان بهبودی و تندرستی را از این رهگذر برای بیماران به ارمغان آورد.

مفهوم شناسی

الف) پیشگیری:

پیشگیری یک مفهوم کلی است و به مجموعه اقدام‌هایی گفته می‌شود که برای جلوگیری از فعل و انفعالات زیان‌آور محتمل بر فرد و گروه به عمل می‌آید مانند: پیشگیری از بیماری، پیشگیری از جرم و... در فرهنگ معین پیشگیری به معنای جلوگیری کردن، مانع شدن، مانع سرایت شدن و پیش‌بندی کردن آمده است.^۱ البته واژه پیشگیری معادل کلمه «وقی» در عربی است و به معنی دفع شیء از شیء دیگر است.^۲

ب) درمان

درمان واژه فارسی به معنای علاج، علاج بیمار، چاره و آنچه درد را بزداید و چاره بیمار کند، یا همان مداوا است. که در عربی از مصدر تداوی برای فهماندن این مفهوم استفاده می‌شود از این رو داواه یعنی او را معالجه و درمان کرد.

ابن اثیر در معنای آن نوشته است «درمان با چیزی به معنای معالجه کردن و تداوی به معنای تناول دوا است». یدای بالشی به این معناست که شخص به وسیله چیزی خویش را درمان و معالجه کند. و در روایات نیز از این واژه با عنوان تداوی استفاده شده است که با قرائنی در خوردن و آشامیدن خلاصه شده است. این واژه در اصطلاح نیز به همین معنا به کار می‌رود.^۳

البته درمان گاهی با چیزهای حلال و گاهی نیز با محرمات صورت می‌گیرد که محرمات از حرام گرفته شده به معنی:

«الممنوع منه إمّا بتسخیر إلهی وإمّا بشری، وإمّا بمنع قهری، وإمّا بمنع من جهة العقل أو من جهة الشرع، أو من جهة من یرتسم أمره».^۴

ج. اضطراب

۱. معنای لغوی

۱. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، به اهتمام عزیزاله علی زاده، تهران، ثامن، ۱۳۸۴، ص ۹۳۳

۲. المصطفی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۱۳، ص ۱۸۳ تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۶۸ ش

۳. قاسمی، محمد، فقه درمان، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، ۱۳۹۵، ص ۳۷ و ۳۸

۴. راغب اصفهانی، همان، ص ۲۲۹.

حرام بود جایز می شود. بنابراین شخص مریض می تواند در صورت انحصار درمان به خوردن یا آشامیدن محرمت خود را با آن ها درمان نماید.

منابع

*قرآن کریم

۱. ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ ق). لسان العرب، جلد ۴، سوم، بیروت، دارالفکر
۲. حسینی زبیدی، سیدمحمد مرتضی (۱۴۱۴ ق). تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۷، بیروت، دارالفکر
۳. شبّر، عبدالله، طب الأئمه علیهم السلام، بیروت، دارالارشاد، ۱۴۲۸ ق.
۴. راغب اصفهانی، أبو القاسم الحسین بن محمد، محقق: صفوان عدنان الداودی، دمشق، بیروت، دمشق بیروت، ۱۴۱۲ هـ ص ۵۰۳-۵۰۴
۵. قاسمی، محمد، فقه درمان، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار(ع)، ۱۳۹۵.
۶. قاسمی، محمد، دانشنامه فقه پزشکی، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار(ع)، ۱۳۹۵
۷. قاسمی، محمد، بانک استفتائات فقه پزشکی، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار(ع)، ۱۳۹۷
۸. قاسمی، محمد، آیات فقه پزشکی، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار(ع)، ۱۳۹۹
۹. قرشی بنایی، علی اکبر، قاموس قرآن، چاپ ششم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۱۲ ق
۱۰. المصطفی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۱۳، ص ۱۸۳ تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۶۸ ش
۱۱. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، به اهتمام عزیزاله علی زاده، تهران، ثامن، ۱۳۸۴
۱۲. یزدی، سید مصطفی محقق داماد، قواعد فقهی، جلد ۴، چاپ دوازدهم، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۴۰۶ هـ ق

طرح تفصیلی

تبیین و بیان مسأله

در دین اسلام یکی از بزرگترین نعمتها، نعمت سلامتی جسمی است. از همین رو در دستورات دینی، همواره تاکید به پیشگیری از بیماری شده و در صورت ابتلا به بیماری، از باب حفظ جان، درمان امری ضروری تلقی گردیده است. البته آنچه در اسلام مدنظر می باشد، این است که درمان باید از راه حلال صورت بگیرد زیرا رزق حلال، اساس و بنیان هرگونه رشد و تربیت معنوی است به همین علت است که خدای متعال به مردم دستور داده است غذای طیب بخورند و استفاده از لقمه حرام رانهی کرده است و حکم عقل به لزوم امتثال نهی و اجتناب از حرام است.

مسئله درمان بیماری از زوایای مختلف پزشکی - بهداشتی، فقهی و مانند آن، قابل بررسی است اما آنچه که مربوط به فقه است که در این تحقیق مورد بحث قرار می گیرد، درمان از طریق اکل و شرب محرمات مانند مسکرات، داروهای ساخته شده از الکل، درمان با داروهای دارای مواد مخدر و... می باشد.

با توجه به تاثیرات سوء درمان با حرام از طرق اکل و شرب، و به خصوص تأکید آموزه های دینی بر اینکه در محرمات شفا قرار داده نشده و از طرف دیگر فرض اضطرار استفاده از محرمات برای درمان، این پرسش از دیرباز در میان فقیهان مطرح بوده است که آیا می توان از محرمات جهت درمان برخی بیماریها در صورتی که به تشخیص کارشناسان در رفع یا کنترل بیماری اثرگذار است استفاده نمود؟ یا بهره وری از محرمات در حوزه درمان نیز همچون حالت های عادی نارواست؟ و یا در صورتی که پای خطر جانی و بیم از تلف شدن در میان باشد حرام درمانی بی اشکال است؟ و یا درمان با محرمات به صورت مطلق هرچند خطر جانی در کار نباشد جایز است و می توان بهبودی و تندرستی را از این رهگذر برای بیماران به ارمغان آورد.

در این زمینه مطالعاتی انجام شده از جمله:

محمد مهدی مقدادی در مقاله ای با عنوان بررسی فقهی موسیقی درمانی به روشهای موسیقی درمانی، کاربرد موسیقی درمانی و موسیقی درمانی در فقه و .. پرداخته است.

محمد زروندی رحمانی در مقاله ای با عنوان نقش اضطرار در تبیین ضوابط شرعی پزشکی به نقش قاعده اضطرار، قلمرو این قاعده و کاربرد آن در خوردن و آشامیدن محرمات، لمس و نظر حرام و.. پرداخته است.

اکبر احمد پور (۱۳۹۱) در مقاله ای با عنوان درمان با محرمات به حرام درمانی با وجود جایگزین های حلال، حرام درمانی در حوزه غیرخوراکی و حرام درمانی در حوزه خوراکی پرداخته است.

در زمینه مطالعات انجام شده باید گفت در این تحقیقات که تعداد آنها اندک است، تنها به بحث درمان پرداخته شده و از پیشگیری صحبتی به میان نیامده است، لذا باید تحقیق جامعی که در برگیرنده همه ابعاد درمان با محرمات است صورت گیرد.

بررسی این مسئله بسی حائز اهمیت می باشد زیرا در برخی موارد حفظ جان انسان که در قرآن همسنگ احیاء تمامی مردم شمرده شده، به آن بستگی دارد و انسان مومنی که سعادت خویش را در یافتن وظیفه شرعی و عمل به آن می داند، در سایه چنین مطالعات فقهی تکلیف خود را می یابد، زیرا علم فقه، پاسخگوی حلال و حرام افعال و روابط انسانها در همه ابعاد است، لذا در چنین موضوعات و مباحثی نیز باید پاسخ را از دانش فقه بدست آورد.

در صورت انجام چنین پژوهشی انتظار می رود به اهداف زیر دست پیدا کنیم.

۱- رابطه پیشگیری و درمان

۲. درمان با محرمات در حال اضطرار

۳. درمان با محرمات در حال غیر اضطرار

۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

کسی که دین اسلام را به عنوان دین خود برگزیده است باید برنامه های آن را به طور کامل در همه قلمروهای زندگی خود بپذیرد و نیازمندی انسان ها در دانش فقه در جوامع اسلامی غیر قابل انکار است. دانش فقه یکی از مقدس ترین علوم ارزنده ی اسلامی است که عهده دار وظایف و بیان و روش صحیح بندگی خداوند متعال است و به بیان مصالح و مفاسد زندگی انسان ها و خواسته ها و احتیاجات فطری آنان می پردازد و انجام چنین تکلیفی می طلبد که فرد مسلمان رفتار و عملکرد خویش را مطابق با احکام دین تنظیم نماید و از آن جایی که آموزه های دینی اسلام تأکید بر نهی از محرمات در تمامی شئون زندگی انسان ها دارد و از طرف دیگر یکی از مصادیق مورد اهمیت در دین اسلام و احکام فقهی حفظ جان انسان هاست و در احکام دینی در کنار وجوب نماز، روزه، حج حفظ جان انسان ها از اهم واجبات شمرده شده است و عقل نیز به صورت قطعی بر وجوب حفظ نفس انسان ها حکم می کند لذا در سایه ی چنین مطالعات فقهی هر فرد مسلمان تکلیف خود را می یابد زیرا علم فقه پاسخگوی مطالبات شرعی جامعه اسلامی و راهگشای سعادت انسان ها می باشد.

۳. اهداف مشخص تحقیق

۱- بررسی رابطه پیشگیری و درمان

۲. بررسی حکم درمان با محرمات در حال اضطرار

۳. بررسی حکم درمان با محرمات در حال غیر اضطرار

۴. سوالات تحقیق

۱- رابطه پیشگیری و درمان چیست؟

۲. حکم درمان با محرمات در حال اضطرار چیست؟

۳. حکم درمان با محرمات در حال غیر اضطرار چیست؟

۵. فرضیه‌های تحقیق

۱. بین درمان و پیشگیری رابطه وجود دارد.

۲. درمان با محرمات در حال اضطرار حکمی دارد.

۳. درمان با محرمات در حال غیر اضطرار حکمی دارد.

۶. پیشینه تحقیق

محمد مهدی مقدادی در مقاله ای با عنوان بررسی فقهی موسیقی درمانی به روشهای موسیقی درمانی، کاربرد موسیقی درمانی و موسیقی درمانی در فقه و .. پرداخته است.

محمد زروندی رحمانی در مقاله ای با عنوان نقش اضطرار در تبیین ضوابط شرعی پزشکی به نقش قاعده اضطرار، قلمرو این قاعده و کاربرد آن در خوردن و آشامیدن محرمات، لمس و نظر حرام و.. پرداخته است.

اکبر احمد پور (۱۳۹۱) در مقاله ای با عنوان درمان با محرمات به حرام درمانی با وجود جایگزین های حلال، حرام درمانی در حوزه غیرخوراکی و حرام درمانی در حوزه خوراکی پرداخته است.

در زمینه مطالعات انجام شده باید گفت در این تحقیقات که تعداد آنها اندک است، تنها به بحث درمان پرداخته شده و از پیشگیری صحبتی به میان نیامده است، لذا باید تحقیق جامعی که در برگیرنده همه ابعاد درمان با محرمات است صورت گیرد.

۷. روش تحقیق

الف) روش این تحقیق توصیفی- تحلیلی می باشد که شامل مجموعه روشهایی است که هدف آنها توصیف و تشریح شرایط یا پدیده های مورد بررسی است. این روش، وضع موجود را بررسی می کند و به

توصیف منظم وضعیت فعلی پدیده‌ها می‌پردازد و ویژگی و صفات آن‌ها را مطالعه و در صورت لزوم، ارتباط بین متغیرها را بررسی می‌کند. در این نوع تحقیق از روش مطالعه‌ی کتابخانه‌ای، بررسی متون و محتوای مطالب استفاده می‌شود.

ب) روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها: کتابخانه‌ای می‌باشد. روشی است که در آن از طریق بررسی منابع کتابخانه‌ای اعم از کتب، پایان‌نامه‌ها و مقالات و نیز بکارگیری نرم افزارهای علوم اسلامی که در دسترس است به هدف مورد نظر دست خواهیم یافت.

۱۳.